

Fildiş, Berna (2019). "Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin Resmi Dergisi: Sosyoloji Dünyası". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 36, s. 443-476.

DOI: 10.21550/sosbilder.465774

TÜRK SOSYOLOJİ CEMİYETİ'NİN RESMİ DERGİSİ: SOSYOLOJİ DÜNYASI

Berna FİLDİŞ*

Gönderim Tarihi: Eylül 2018

Kabul Tarihi: Kasım 2018

ÖZET

Türk Sosyoloji Cemiyeti (TSC) Aralık 1949'da, aynı yılın Eylül ayında Oslo'da düzenlenen bir toplantıyla faaliyete geçen Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti'nin Türkiye ayağı olarak kurulmuştur. Üyeleri arasında İdare Heyeti Başkanlığı'nu yürüten Hilmi Ziya Ülken'in yanı sıra Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Cahit Tanyol ve Nezahat Nurettin Ege gibi isimler bulunmaktadır. TSC, öncelikli gördüğü 'mecmua neşretmek' amacı çerçevesinde Sosyoloji Dünyası isminde bir resmi yayın organına sahip olmuştur. 1951-1953 yılları arasında üç sayı çıkan dergi, sosyoloji alanında yürütülen yazı faaliyetleri açısından dönemin önemli adreslerindedir. Makalemizde, Sosyoloji Dünyası'nın üç sayısında yer alan toplam 42 yazı incelenerek derginin mahiyeti ve dönem itibarıyla yerli sosyoloji camiasında konumlandığı yer anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Sosyoloji Cemiyeti, Sosyoloji Dünyası, süreli yayın, 1950'ler, Hilmi Ziya Ülken*

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, bernafildis@bartin.edu.tr

'Sosyoloji Dünyası' - The Official Journal of Turkish Sociological Association

ABSTRACT

Turkish Sociological Association (TSA) was founded in December 1949 as an agency of the International Sociological Association which was launched after a congress held in September 1949 in Oslo. Among its members were Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Cahit Tanyol, and Nezahat Nurettin Ege. In accordance with its primary purpose of issuing a journal, TSA published its official journal under the name of 'Sosyoloji Dünyası' (World of Sociology). The journal, which published three issues between the years 1951 and 1953, had been an important source of information about the writing activities in the field of sociology. In this study, it has been aimed to understand the journal's content and its position among the sociological community of its time by analyzing all 42 articles published in the three issues of 'Sosyoloji Dünyası'.

Key words: *Turkish Sociological Association, Sosyoloji Dünyası, periodicals, 1950s, Hilmi Ziya Ülken*

Giriş ya da Türk Sosyoloji Cemiyeti

İkinci savaşın ardından dünya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği (SSCB) öncülüğünde iki kutba ayrılmış ve Birleşmiş Milletler (BM) yeni dönemin çatı teşkilatını oluşturmuştur. Siyasi değişim, hâkim yapı ve anlayışların sarsılması ya da ortadan kalkması olarak pek çok alana yansımıştır. Önceki yüzyıl boyunca yerli yerine oturtulmaya çalışılan yapısında yaşadığı derin etkilerle sosyal bilimler, bu alanlardan biri olmuştur (Gulbenkian Komisyonu 1996: 37). Sosyal bilim disiplinlerinden sosyoloji de ortaya çıkan tablodan payına düşeni almıştır: Avrupa'nın kuramsal ağırlıklı sosyoloji anlayışı geri plana düşerken ABD'nin uygulamalı anlayışı ön plana çıkmıştır. BM'ye bağlı UNESCO'nun desteği ile tüm dünya ülkelerini içerisine alacak bir sosyoloji örgütünün vücuda getirilmesi fikri de aynı dönem koşullarının ürünüdür. Bu amaçla 1949 yılının Eylül ayında Oslo'da düzenlenen toplantı sonucunda Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti kurulmuştur. Hilmi Ziya Ülken'in Türkiye'deki sosyoloji birikimini

içeren bir rapor gönderdiği örgütün Türkiye ayağına dair çalışmalar da kısa bir süre sonra başlamıştır. Sürecin gelişimi ile ilgili Sosyoloji Dünyası'nın ilk sayısında şu satırlara yer verilmiştir:

“... İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve İktisat Fakülteleri ile liselerin sosyoloji öğretim unsurları ve diğer bazı sosyologlardan onbeş kişi böyle bir cemiyetin esaslarını kurmak üzere H. Z. Ülken tarafından davet edilmişlerdir. Eminönü Halkevi'nde toplanan kurucu heyet iki aya yakın ihzari çalışmalarından sonra, nihayet cemiyetin nizamnamesi hazırlanmıştır” (1951: 53).

Ülken'in yanı sıra Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Cahit Tanyol, Nezahat Nurettin Ege gibi isimlerle Türk Sosyoloji Cemiyeti (TSC) Aralık 1949'da kurulmuştur. Cemiyetin 1945 sonrasında faaliyete geçmesinden yola çıkarak 'içeriye' dair söylenmesi gereken, ABD merkezli uygulamalı sosyoloji anlayışının Türkiye'de de yükselişte olduğudur. Özellikle Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav gibi isimler ekonomi, şehir, endüstri ve köy temaları çerçevesinde bu anlayışa dayalı pek çok çalışma yapmışlardır. Ankara Ekolü¹'nün 1948 yılında üniversiteden tasfiye edilmesine karşın uygulamalı sosyolojinin kazandığı popülerite, Prens Sabahattin'in ölümü üzerine tekrar gündeme gelmesiyle birleşmiş ve bu durum Kıta Avrupa'sı menşeli Science Socialeci anlayışı olumlu etkilemiştir. Hilmi Ziya Ülken idaresindeki Sosyoloji Kürsüsü'nde Science Sociale orijinli teorik ve uygulamalı çalışmaların artması akademi içinde ve Tahsin Demiray gibi Prens Sabahattin takipçilerinin varlığı ise akademi dışında daha geniş bir hareket alanını mümkün kılmıştır. 1945 sonrasında Science Sociale için bir 'altın çağ'a dönüştüren bu tablo TSC'ye de yansımıştır. Nitekim nizamname oluşturmak amacıyla yürütülen iki aylık çalışmada “cemiyetin sırf nazari münakaşalar üzerinde kalmaması, memleketin monografik tetkiklerine

¹ Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Ankara Ekolü olarak anılmaktadır.

geçilmesi, tecrübi sosyoloji araştırmalarına birinci derece yer verilmesi...” (Sosyoloji Dünyası 1951: 53) düşüncelerinin dillendirildiği görölmektedir. Henüz kuruluş aşamasında dile getirilenler, TSC’nin gelecekteki faaliyetlerinde Science Sociale etkisini yoğun olarak sergileyeceğinin belirtisidir. Bu bağlamda cemiyeti 1945 sonrası değişen dünyadan ve bu dünyaya uyum sağlama çabasındaki Türkiye’den bağımsız ele almak mümkün değildir. Söz konusu sosyolojik gerçekliği içerisinde TSC var olma gayelerini; dağınık çalışmaları teşkilatlandırmak, Türkiye’de sosyoloji ile uğraşanları bir araya getirmek, bir sosyoloji lügati hazırlamak, mecmua neşretmek, muntazam tebliğler ve konferanslar vermek, memleket tetkiklerini sistemli bir hale getirmek olarak sıralamıştır (Ülken 1950: 137-138). Nitekim 1949-1950 yılı içinde farklı konularda ‘umuma açık’ bir konferanslar serisi düzenlendiği bilinmektedir.² Yanı sıra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü’nün desteği ile 21-25 Temmuz 1950 tarihleri arasında Birinci Kongre, 21 Aralık 1957 tarihinde ise İلمي Kongre ismiyle iki ulusal organizasyona imza atılmıştır.³ Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü’nün düzenlediği ve 11-17

² Bunlar; Ali Rıza Korap’ın “Kültür ve Medeniyet”, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun “Sosyoloji Gözü ile Dil”, Selmin Evrim’in “Sosyoloji Cemiyeti’ni Ne İçin İstiyoruz?”, Hilmi Ziya Ülken’in “Medeniyetin Yayılmasını Durduran Sebepler”, Şefik Can’ın “Mitolojiye Dair”, Nebahat Karaorman’ın “Mektep Psikolojisi”, Münir Raşit Öymen’in “İdeolojilerin Sosyolojisi”, Nurettin Şazi Kösemihal’in “Tecrübi Sosyolojinin Memleketimizde Gelişmesi”, Y. Saim Ozanoğlu’nun “Erciyas ve Civarında Folklor Araştırmaları”, Şekip Tunç’un “Müşahhas İnsan ve Onun Dünyası” başlıklı konferanslarıdır. Bk. *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti I nci Kongresi, C. 1, S. 1, 1951, s. 54-55.

³ 1950 yılında düzenlenen Birinci Kongre’de Ülken’e göre 14, Sosyoloji Dünyası’nın ilk sayısında verilen bilgiye göre ise 12 bildiri sunulmuştur. Sayı ile ilgili bu belirsizliklere karşın bildirimler aracılığıyla laiklikten gelir vergisine ve eğitimden sendikalara kadar pek çok farklı konu masaya yatırılmıştır. 1957 yılında düzenlenen İلمي Kongre’de ise 13 bildiri sunulmuştur. Le Play ile Science Sociale’in Türkiye ve dünyadaki tarihi gelişim seyrinden Bulgaristan’dan Taşlıtarla ve Bursa’ya göç eden Türklerin yaşadıkları uyum problemlerine, köy incelemelerinden NATO’ya kadar yine

Eylül 1952 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleşen XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi’nin ise TSC’nin girişimi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü’nün desteği ile toplandığını eklemek gerekmektedir.⁴ Cemiyetin yürüttüğü konferans ve kongre faaliyetleri yerli sosyoloji camiasında bir hareketliliğe yol açmış, akademi içi ile dışı arasındaki iletişim daha da güçlenmiştir. “Konferans ve tebliğ gibi ilmi çalışmaları ve mahalli tetkikleri toplamak ve kaybolmaktan kurtarmak için devamlı bir mecmua neşrinin birinci derece ehemmiyetli olduğu...” (Sosyoloji Dünyası 1951: 55) kanaati ise 1951 yılında Sosyoloji Dünyası dergisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Sosyoloji Dünyası Dergisi

H. Bayram Kaçmazoğlu “Türkiye’de Sosyoloji Çalışmaları: 1950-1960 Dönemi” başlıklı makalesinde şöyle der:

“1950-1960 döneminde sosyolojiyle doğrudan ilgili olan üç dergiden söz edilebilir. Bunlar; Hilmi Ziya Ülken’in müdürlüğünü yaptığı *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 1949’da kurulan Türk Sosyoloji Cemiyeti’nin yayın organı olan *Sosyoloji Dünyası* ve Fındıkoğlu’nun Türkiye Harsi ve İctimai Araştırmalar Derneği adına çıkardığı *İş ve Düşünce Mecmuası*” (2013: 96).

pek çok konuda sorgulamalar yapılmıştır. Bk. Hilmi Ziya Ülken, “Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi”, *İ.Ü.E.F. Sosyoloji Dergisi*, İ.Ü.E.F. Yayınları, 1950, s. 138-139., “Türk Sosyoloji Cemiyeti 1 nci Kongresi”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, s. 53. ve *Türk Sosyoloji Cemiyeti İlmî Kongre Tebliğleri*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1957, s. 3-50.

⁴ XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi’ne Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Brezilya, Fransa, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya, Japonya, Lübnan, Mısır, Peru, Suriye, Türkiye, Uruguay ve Yunanistan’dan 128 delege katılmış ve 90 bildiri sunulmuştur. Bu bildirilerin konuları, dil sosyolojisinden demografyaya ve kültür değişmelerinden sanat sosyolojisine geniş bir alana yayılmıştır. Bk. Ali Rıza Korap, “Milletlerarası XV nci Sosyoloji Kongresi (İstanbul, 11-17 Eylül 1952)”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, s. 54-55. ve Suvat Parin, “XV. Milletlerarası Sosyoloji Kongresi Üzerine Notlar”, *İ.Ü.E.F. Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S. 12, 2006, s. 156.

İlgili dönem içerisinde sahip oldukları görünürlüğün altını çizen bu sözlerin işaret ettiği dergilerden biri olarak Sosyoloji Dünyası, yayın hayatına cemiyetin kuruluşundan bir buçuk sene sonra başlamıştır. Bir dergi yayımlamanın öncelikli olduğu kanaati, 1950 Birinci Kongre bildirimlerine yer verilen ilk sayının çıkmasıyla neticelenmiştir. Bu sayının ilk sayfasındaki “Maksad” başlıklı yazıda dergi kendisini şu sözlerle açıklamıştır:

“Bu dergi ilmi faaliyetlerinde bilhassa üç noktayı gözönünde bulundurmaktadır: 1) İlimle siyaseti karıştırmamak; yani ilmin siyasete karışmaması nisbetinde siyasetin de ilme karışmamasını temenni etmek; 2) Tetkiklerinde her türlü prejüjelerden korunmak; bu arada dini, ananevi prejüjelerle ideolojilerden ileri gelen prejüjeleri saymalıyız. (İlmin objektifliğini, bitaraflığını ve istiklalini temin için dergimiz bu noktalara riayeti vazife bilir. 3) Araştırmalarını gerek nazari, gerek tecrübi sahada yapmakla beraber mümkün olduğu kadar içtimai gerçekle alakalı ve ameli olmaya dikkat etmek. Dergimiz bu kaidelere riayet edebildiği nisbetde milletine ve ilme faydalı olacağı kanaatindedir” (Sosyoloji Dünyası 1951: 3).

Benimsenen yayın ilkelerini aktaran maddelerin ilk ikisinde bilimselliğe yapılan vurgu, pür sosyolojik bir duruş sergileme kaygısının ifadesi gibidir. Nitekim Kaçmazoğlu'nun yukarıda yer verilen sözleri, bu kaygının hayata geçirildiğini ispatlar niteliktedir. Üçüncü maddede ise cemiyetin kuruluş çalışmalarında gündeme gelen ve 1945 sonrası yerli sosyoloji atmosferini etkisi altına alan uygulamalı anlayışa yönelik vurgunun tekrarlandığı görülmektedir. Dergi, sıralanan ilkeler çerçevesinde üretilecek çalışmalara sayfalarını sonuna kadar açacağını beyan etmiştir.

Sosyoloji Dünyası hangi sıklıkta çıkacağına dair, 1951 Temmuz'undaki ilk ve 1952 Ekim'indeki ikinci sayısının künye kısmında ‘Yılda 3 sayı’, Temmuz 1953'teki üçüncü sayısında ise ‘Yılda 10 sayı’ bilgisini vermiştir. İlk sayıda aktarılanlara göre hem mecmua hem de yapılacak diğer neşriyat için üyelerden toplanan aidatın kullanılması düşünülmüş ancak yeterli gelmeyeceği anlaşılacak bu işler

için ayrı bir bütçenin oluşturulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrı bir bütçenin varlığı ise cemiyetin kendi matbaasını kurmasının daha iyi olacağı fikrini gündeme getirmiş ve bu yöndeki araştırmalar hız kazanmıştır. Araştırmalar sonucunda eldeki paranın küçük bir matbaanın kurulmasını sağlayacağı, dolayısıyla cemiyetin neşriyattan kâr elde edemeyeceği ortaya çıkmıştır. Ardından daha büyük bir matbaanın nasıl kurulabileceği tartışması yapılmıştır. İlk iki sayının künyesinde Kardeşler Matbaası'nda, üçüncü sayının künyesinde ise Işıl Matbaası'nda basılmış oldukları bilgisi mevcuttur. Ancak bu matbaaların cemiyetle organik bir bağa sahip olup olmadıkları bilinmemektedir. Net olan, Sosyoloji Dünyası'nın her üç sayıda da belirtilen sıklıkta çıkmamış olduğudur. Hatta üçüncü sayıda,

“Dergimiz bu sayıdan itibaren, yazın iki ayı müstesna, aylık olarak çıkmaya başlıyor. Bu suretle yıllığı on nüshalık bir cilt teşkil edecek. 1951 Temmuzunda neşredilmiş olan ilk sayısında maksadımızı bildirmiştik. Bundan böyle aylık olarak devam etmemizin sebepleri arasında, sosyoloji ile uğraşanların bu gibi neşriyata olan ihtiyaçlarına az çok daha yakın fasılalarla cevap verme düşüncesidir...” (Korap 1953: 43).

sözlerine yer verilmiş ancak bu sözlerin yer aldığı sayı, Sosyoloji Dünyası'nın son sayısı olmuştur. Karşılaşılan sonun nedenlerini ise devamında söylenenler ortaya koymuştur:

“Her ne kadar memleketimizde (sade bizde değil a, hatta dünyanın hemen her yerinde) ilim için ilim, sırf ilim mecmuası çıkarmanın ne kadar yorucu güçlüklerle yüklü bulunduğunu bizim kadar okurlarımız da takdir ederler. Bir kere sayısının mahdut miktarda basılması, onun masraflarını korumaya kifayet etmez. Ancak okuyucularının artan alakası ile ve zamanla kendi kendine yaşamaya namzettir” (Korap 1953: 43).

Bu sözler paralelinde ilgi çekici bir diğer detay, derginin ilk iki sayıda 100 kuruşa satıldığı ve abone kaydının 3 liraya alındığı ancak son sayıda 75 kuruşa inen fiyatının tersine, abonelik işlemlerinin 7,5 liraya yükseldiğidir. Kesin olmamakla birlikte derginin daha fazla satış

için ucuzlatıldığı ve meraklısının abonelik desteği ile ayakta tutulmaya çalışıldığı söylenebilir. Nedeni ya da nedenleri ne olursa olsun Sosyoloji Dünyası, 1951 Temmuz’undan 1953 Temmuz’una kadar yılda bir defa olmak üzere toplamda üç sayı çıkmıştır.

Sosyoloji Dünyası’nın yayım serüveninde ismi geçenlere bakıldığında ise ilk sayının İdare Komitesi’nde; Hilmi Ziya Ülken, Nahid Tendar ve Cahit Tanyol’un yer aldığı ancak ikinci sayıdan itibaren Cahit Tanyol’un yerine Ali Rıza Korap’ın geçtiği görülmektedir. İlk sayının Yazı Komitesi’nde; Şekip Tunç, Z. F. Fındıkoğlu, H. Z. Ülken, H. N. Kubalı, N. Ş. Kösemihal, Orhan Tuna, Ali Fuad Gedik, Ali Rıza Korap, M. R. Öymen, Bedi Z. Egemen, H. Hirsch, S. Evrim, N. H. Karaorman varken ikinci ve üçüncü sayılarda Şekip Tunç ile H. Hirsch’in bulunmadığı dikkati çekmektedir. Her üç sayıda da İmtiyaz Sahibi Nahid Tendar iken, ilk iki sayıda Yazı İşleri Müdürü olan Cahit Tanyol’un yerine üçüncü ve son sayıda Ali Rıza Korap geçmiştir. Bu bağlamda söylenmesi gereken, Sosyoloji Dünyası’nın kurulması ve ayakta tutulmasında cemiyet üyelerinin tek başına maddi desteklerinin değil, ayırdıkları zaman ve sarf ettikleri çabanın da etkili olduğudur. Nitekim istenilen sıklıkta çıkmamasına ve uzun soluklu olmamasına rağmen sahip olduğu kadroyla Sosyoloji Dünyası, Türk sosyolojisindeki dergicilik faaliyetlerinde silinmeyen bir iz bırakmıştır.

Sosyoloji Dünyası Dergisinin ‘İçindekiler’

Derginin 1951 Temmuz tarihli ilk sayısına bakıldığında - yukarıda da belirtildiği gibi- 1950 Temmuz’unda düzenlenen Birinci Kongre bildirimlerine yer verildiği görülmektedir. Ancak sahipleri ile başlıkları bu sayıda listelenen ve 12 olduğu belirtilen bildirimlerin tamamı değil, 6’sı yayımlanmıştır.⁵ Sebebi ise bildiri sahiplerinin bir

⁵ Bunlar; Hamide Topçuoğlu’nun “Hukuk Sosyolojisi”, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun “Gelir Vergisi”, Hilmi Ziya Ülken’in “Türkiye’de Köy Sosyolojisi”

kısımının metinlerini dergiye göndermemiş olmalarıdır. Bunların yanı sıra ilk sayıya Ülken'in '1950 Nisan'ında Paris'te düzenlenen Üniversite Siteleri Kongre'sine gönderdiği raporun aslı' olduğu belirtilen bir bildiri metninin de alındığı görülmektedir. Böylece yayımlanan yazı toplamı "Maksad" girişi hariç 13'tür. 6 bildiri metninden 5'inin sonuna, sunumların ardından sorulan soru ve verilen cevapların da eklendiği dikkati çekmektedir. Ayrıca 13 yazıdan 1'i, 'Harvard Üniversitesi'nde kullanılan anketten' notu düşülmüş, yani İngilizceden yapılmış bir tercümedir. 1952 Ekim'inde çıkan ikinci sayıda, hayatını kaybeden cemiyet üyelerinden Hamdi Akverdi'yi anlatan giriş yazısı ve en sona konulan XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nin Fransızca Program akışı haricinde 18 yazıya yer verilmiştir. Bunların arasında 1950 Birinci Kongresi'nde sunulduğu düşünülen bir bildiri de bulunmaktadır.⁶ Yanı sıra Z. F. Fındıkoğlu'nun 'Bizde Antroponimi' başlıklı makalesinde, başlığın hemen altında bulunan isminin karşısında 'tebliği yapan' ifadesi göze çarpmaktadır. Bu ifade, metnin bir kongrede sunulmuş olduğu izlenimini yaratmaktadır. Ancak daha önce düzenlenen bir organizasyonda kullanılıp kullanılmadığına dair bilgi mevcut değildir. Diğer taraftan büyük ihtimalle henüz bir ay önce gerçekleştirildiği için XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nde sunulan herhangi bir bildirin bu sayıya alınmadığı görülmektedir.⁷ Temmuz 1953'te yayımlanan üçüncü

ve "Sosyolojinin Sınırları", Kazım Nami Duru'nun "Din ve Cemiyet", Nahid Tendar'ın "Laiklik" başlıklı bildirimleridir.

⁶ Sosyoloji Dünyası'nın ilk sayısında yayımlanan ve Birinci Kongre'de sunulan bildirimlerin yazılı olduğu listede, Ali Rıza Korap'ın "Terbiye ve Cemiyet"i de vardır. İkinci sayıda ise aynı ismin "Cemiyet ve Terbiye" başlıklı bir makalesine yer verilmiştir. Bir önceki sayıda, kongrede sunulan ve dergiye zamanında gönderilmemiş metinlerin ileriki sayılarda yayımlanacağı bilgisine yer verilmesi nedeniyle farklılıklarına rağmen her iki başlığın da aynı yazıya ait olduğu düşünülmektedir.

⁷ XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nde sunulan bildiri metinleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları'ndan 1952 ve 1954 yıllarında iki cilt halinde çıkmıştır.

ve son sayıya bakıldığında ise 11 yazı ile karşılaşmaktadır. Bunların içerisinde XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nde sunulan iki bildiri metni de bulunmaktadır.⁸ Ayrıca 1950'de düzenlenen Birinci Kongre'de Bedi Ziya Egemen'in olduğu bilgisi verilen "Pedagoji ve Sosyoloji" başlıklı bildiriye üçüncü sayıda Kazım Nami Duru'ya ait bir metin olarak yer verildiği görülmektedir.

Sosyoloji Dünyası Dergisi'nin mahiyetini ve dönem itibarıyla yerli sosyoloji camiasında konumlandığı yeri anlayabilmek için yukarıda birer istatistik olarak anılan yazıları ele almak gerekmektedir. Var olan 42 yazıyı birbirinden bağımsız değil de ortak temalar çerçevesinde ele almanın ise hem teknik açıdan daha elverişli hem de mahiyete ve konumlandığı yere dair amaçlara daha uygun olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede öncelikle 42 yazı *Kültür ve Sanat, Dil ve İletişim, Din, Ahlak ve Laiklik, Eğitim, Kırsal ve Şehir, Hukuk, İktisat, Stratejik Konum, Türkiye ve Dünyada Sosyoloji Gündemi, Sosyoloji Üzerine, Entelektüel, Eser Değerlendirme* başlıkları altında kategorize edilmiş ve her birinin içeriği ile ilgili bilgi verilmiştir.

- Kültür ve Sanat

Bu başlık altında Cahit Tanyol'un "Örf, Adet ve Sanat"⁹, Eflatun Cem Güney'in "Pir Dolusu, Aşk Badesi"¹⁰, Ali Rıza Korap'ın "Cemiyet ve San'at Değeri"¹¹, Hilmi Ziya Ülken'in "Fatih Devrinde Fikir ve Kültür Hayatı"¹² makalelerini ele almak mümkündür. Tanyol;

⁸ Bunlar; İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Milliyet, Gelenek ve Dil" ile Selahattin Demirkan'ın "Türkiye'de Köy Sosyolojisi ve Problemleri" başlıklı bildirileridir.

⁹ Cahit Tanyol, "Örf, Adet ve Sanat", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 47-49.

¹⁰ Eflatun Cem Güney, "Pir Dolusu, Aşk Badesi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 43-44.

¹¹ Ali Rıza Korap, "Cemiyet ve San'at Değeri", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 17-18.

¹² Hilmi Ziya Ülken, "Fatih Devrinde Fikir ve Kültür Hayatı", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 4-10.

Örf ve adetlerin ortaya çıkışında bir tarafta zekâ ile müspet düşüncenin, diğr tarafta ise dinin belirleyiciliğinin yarattığı farklılıkları Batı ve İslam toplumlarındaki sanat anlayışları üzerinden sorgulamıştır. Ona göre Eski Yunan'da düşünce serbestliğinin var olması, dramatik ve plastik sanatların ortaya çıkışını mümkün kılmış ancak İslam dünyasında dinin örf ve adetleri kendi dışında bir unsurun Őekillendirmesine izin vermemesi, sanat faaliyetlerinde dinle sınırlı bir anlayış yaratmıştır. Bu nedenle Tanyol, İslamiyet men etmemiş olsaydı bile İslami zihniyet nedeniyle resim sanatı yerine yine minyatür tarzı sanatlar ortaya çıkardı düşüncesini savunmuştur. İkinci makalede Güney, Türk kültüründe bir halk şairinin nasıl yetiştiğini anlatmış ve bu unvanı kazanabilmek için sadece yeteneğın ya da cevherin değil, bir ustanın yanında pişmenin de önemli olduğunu belirtmiştir. Halk bilimi gibi spesifik bir konudan ziyade genel olarak sanatın ele alındığı üçüncü makalede Korap, sanat hayatının bir toplumun bölünme kabul etmez bir cephesi olduğunu ve sanatın gelişiminin fikir hayatının gelişimine bağlı olduğunu söylemiştir. Bu noktada Türkiye'de canlı bir sanat hayatının olmadığını belirterek nedenini eleştiri mekanizmasının yokluğuna bağlamıştır. Ona göre, kişiler kendi beğenilerine uymayanları haksızlık derecesinde eleştirmekte, uyanları ise hak etmedikleri düzeyde vmektedirler. Bu ise sanatta sahte değerlerin yaratılmasına yol açmaktadır. Oysa gerçek bir sanatın inşa edilebilmesi söz konusu sahteliğın tasfiye edilmesiyle mümkün olacaktır. Bugünkü kültür hayatının izlerinin geçmişte arandığı dördüncü ve son makalede ise lken, Fatih Devri'ne uzanmış ve Feodal Dönem sanatını ya da sanat zevkini ortadan kaldırdığı için bu devrin inkılapçı olduğunu ileri sürmüştür. lken'e göre geride kalanın yerine geçen ve bugüne ulaşan ise Doğu ve bir dereceye kadar Batı hmanizminden beslenen, monarşi ve imparatorluğa elverişli, daha yüksek bir zevk ve sanat tarzı olmuştur.

- Dil ve İletişim

İngilizceden Bilge Temel'in çevirdiği "Radyo'nun İçtimai Tesirleri Üzerine Sosyolojik Bir Anket"¹³ tercümesini, Z. F. Fındıkoğlu'nun "Bizde Antroponimi"¹⁴ ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun "Milliyet, Gelenek ve Dil"¹⁵ makalelerini bu başlık altında ele almak mümkündür. Temel'in tercümesi, dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan bir araştırmanın Harvard Üniversitesi'nde de kullanıldığı belirtilen anketidir. Çoktan seçmeli ve açık uçlu 30 sorunun yer aldığı anketle radyonun insanlar üzerindeki etkisi ve insanların bu kitle iletişim aracı hakkında ne düşündükleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Dil ile ilgili ikinci makalede Fındıkoğlu, insan isimleri bilgisi anlamına gelen ve sosyolojinin bir kolu olarak görülen antroponimi hakkında bilgi vermiştir. Bu alt disiplinin 'Niçin isimleniyoruz ve aile isimleri taşıyoruz?', 'Farklı uygarlıklarda aile isimleri taşımanın tarihçesi nedir?', 'Aile isimlerinin yapılaş şekilleri nelerdir?' gibi sorulara cevap verdiğini belirtmiştir. Ayrıca nasıl bir çalışma metodu takip ettiğini göstermek amacıyla bir yüksek lisans öğrenci listesindeki soyadlarını analiz etmiş ve 6 kategoriye ayırarak değerlendirmelerde bulunmuştur. Dilin sosyolojik açıdan ele alındığı bir diğer makalede ise Baltacıoğlu, milliyet kavramının gelenekle olan bağlantısını sorgulamış ve dilin bütün bir millet kalıtının taşıyıcısı, yani milletlerin oluşumunda önemli bir unsur olduğunu vurgulamıştır.

¹³ Bilge Temel, "Radyonun İçtimai Tesirleri Üzerine Sosyolojik Anket", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 62-66. Bu makalenin başlığı kapak kısmında "Radyo anketi nasıl tatbik edilir?" olarak geçmektedir.

¹⁴ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Bizde Antroponimi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 8-12.

¹⁵ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Milliyet, Gelenek ve Dil", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 11-13.

- Din, Ahlak ve Laiklik

Kazım Nami Duru'nun "Din ve Cemiyet"¹⁶ ile "Ahlak Üzerine"¹⁷, Nahid Tendar'ın "Laiklik"¹⁸, N. Ş. Kösemihal'in "İlim Gözüyle Büyü ve Din"¹⁹ ve Ali Rıza Öndemir'in "Genelevler ve Fuhuş Meselesi"²⁰ makaleleri bu başlık altında sıralanabilir. Duru ilk makalesinde, totemizme uzanan bir zamansallık içerisinde dinin toplumsal şuurun bir yansıması olduğunu söylemiştir. Ardından din ve ahlak ilişkisine değinerek toplumların din kaynaklı bir ahlakla ayakta kalabileceğini belirtmiştir. İkinci makalesinde ise toplumsal düzen açısından ahlakın önemine işaret ettiği görülmektedir. Bu bağlamda ahlaki hükümleri hem bir toplum içerisinde zamanla değişebilir hem de bir toplumdaki diğerine geçebilir unsurlar olarak tanımlamıştır. Üçüncü makalede Nahid Tendar, laiklik kavramı üzerinden Batı ve İslam toplumlarını karşılaştırmış ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu İslam toplumlarında dinin her zaman devlet ile iç içe olduğunu, buna karşın Batı toplumlarında erken zamanlardan itibaren bu iki unsur arasında bir ayrışmanın yaşandığını ifade etmiştir. Ona göre, Türkiye'de laiklik ile ilgili uyanış III. Selim Dönemi'ndeki Batılılaşma hareketleri ile başlamış ancak tarihi sürecin farklı olması Batı'dakine benzemeyen bir laiklik anlayışı yaratmıştır. Duru'nun ilk makalesinin başlangıcında yaptığına benzer bir biçimde Kösemihal de dinin, yanı sıra büyüünün

¹⁶ Kazım Nami Duru, "Din ve Cemiyet", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 28-31.

¹⁷ Kazım Nami Duru, "Ahlak Üzerine", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2. 1952, ss. 3-4.

¹⁸ Nahid Tendar, "Laiklik", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 32-37.

¹⁹ Nurettin Şazi Kösemihal, "İlim Gözüyle Büyü ve Din", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 14-16.

²⁰ Ali Rıza Öndemir, "Genelevler ve Fuhuş Meselesi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 44-47. Bu makalenin başlığı kapak kısmında "Genelevler Hakkında Anket" olarak geçmektedir.

tarihsel-toplumsal kökenlerini sorgulamıştır. O, her iki konunun eski zamanlardan beri araştırıldığını ancak 19. yüzyılla birlikte bilimin özelde de sosyolojinin devreye girdiğini belirtmiştir. Nitekim büyüün daha çok ilkel toplumlarda dinin ise modern toplumlarda var olduğunu söylemesi, tamamen sosyolojik bir bakış açısının ürünüdür. İçerikleri kavramsal ya da tarihsel olan bu makalelerin ardından Ali Rıza Öndemir'in 'güncel' bir konuya değindiği görülmektedir. O, BM'nin aldığı üye ülkelerde fuhuşun yasaklanması kararının ardından Türk Hükümeti'nin verdiği olumsuz cevabı masaya yatırmıştır. Birçok ülkede kamuoyu yoklamaları yapılmış ve ne düşünüldüğü ortaya konmuştur. Benzer bir araştırmanın Türkiye'de yapılmamış olmasından yola çıkan Öndemir ise resmi birimlerin ve uzmanların görüşlerini derleyerek okuyucuların dikkatine sunmuş, bu yolla mevcut bilgi boşluğunu doldurmaya çalışmıştır.

- Eğitim

H. Z. Ülken'in "Üniversite Sitesi"²¹, Ali Rıza Korap'ın "Cemiyet ve Terbiye"²², N. Ş. Kösemihal'in "Paris'te Sosyoloji Hareketleri"²³, Kazım Nami Duru'nun -olduğu söylenen- "Pedagoji ve Sosyoloji"²⁴ makaleleri farklı bağlamlar üzerinden eğitimi konu edinmektedir. Ülken, Osmanlıdan itibaren Türkiye'deki üniversitelerin barınma imkânları ile ilgili fikir yürütmüş ve bu konuda hiçbir zaman etraflıca bir planlama yapılmadığını söylemiştir. Öğrencilerin barınma problemlerinin 'hâlâ' devam ettiğini belirten Ülken hem devletin hem de özel girişimin bir an önce harekete geçmesi gerektiğini sözlerine

²¹ Hilmi Ziya Ülken, "Üniversite Sitesi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 4-7.

²² Ali Rıza Korap, "Cemiyet ve Terbiye", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 16-19.

²³ Nurettin Şazi Kösemihal, "Paris'te Sosyoloji Hareketleri", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 31-37.

²⁴ Kazım Nami Duru, "Pedagoji ve Sosyoloji", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 1-3.

eklemiştir. Bu bağlamda inşa edilecek yapılar üzerine yoğunlaşarak şehrin kenarında ama şehirden kopuk olmayan öğrenci sitelerini gündeme getirmiştir. Teorik bir içeriğe sahip ikinci makalede Korap, terbiyenin toplum değerlerinin bireylere zorla kabul ettirilmesi değil, benimsetilmesi olduğunu söylemiştir. İlgili konuda okullarda hâlâ gerekli randımanın alınmadığını savunarak yaşanan aksaklıkların nedenini istikrarsızlığa, ahenksizliğe ve intibaksızlığa bağlamıştır. Kişisel gözlemleri ile zenginleştirdiği üçüncü makalede Kösemihal, Fransa'nın başkenti Paris'te bulunan ve sosyolojiye yer veren eğitim kurumlarını ele almıştır: Sosyoloji Araştırmaları Merkezi, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Sorbonne, College de France üzerine idari-mekânsal bilgilendirmelerde bulunmuş ve bu okullarda verilen sosyoloji derslerini değerlendirmiştir. En nihayetinde vardığı nokta ise Türkiye'de de benzer kurumların açılması gerekliliği olmuştur. Duru'nun kaleme aldığı dördüncü makalede bir öncekinden farklı olarak gençlere değil, çocuklara odaklanıldığı görülmektedir. O, çocuk eğitiminin çok eski zamanlardan beri filozofları meşgul eden bir konu olduğunu söyleyerek başladığı makalesinde, pedagojinin tarihçesini özetlemiş ve Komensky, Pestalozzi, Fröbel, Maria Montessori, John Dewey, Decroly gibi isimlerin çalışmalarına değinmiştir. Sözlerini ise hem pedagojide sağlanan uluslararası birikimin önemini vurgulayarak hem de her ülkenin kendine has bir anlayış inşa etmesi zorunluluğundan bahsederek tamamlamıştır.

- Kırsal ve Şehir

Bu başlık altında H. Z. Ülken'in "Türkiye'de Köy Sosyolojisi"²⁵, Nusret Köymen'in "Köy ve Şehir Fonksiyonları"²⁶,

²⁵ Hilmi Ziya Ülken, "Türkiye'de Köy Sosyolojisi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 22-27.

²⁶ Nusret Köymen, "Köy ve Şehir Fonksiyonları", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 26-27.

Burhan Anıl'ın “Güney Batı Anadolu’da Yaylacılık”²⁷, Selahattin Demirkan'ın “Türkiye’de Köy Sosyolojisi ve Problemleri”²⁸ makaleleri ele alınabilir. İlk olarak Ülken, Türkiye’de köy sosyolojisi araştırmalarının çok yeni olduğundan söz etmiş ve bu araştırmaların miladını Prens Sabahattin’in Terakki gazetesinde verdiği, ‘memleketi tanıma yolunda tetkiklere girilmesi’ tavsiyesiyle başlatmıştır. Ardından söz konusu tavsiyeye kendisinden ziyade takipçilerinin uyduğunu belirterek Mehmet Ali Şevki Sevündük’ün çalışmalarına değinmiştir. Köy sosyolojisindeki yerli birikimle ilgili kısa bir özet yapan Ülken, Türkiye’de gerçekleştirilen her köy çalışmasının bilimsel nitelikte olmadığını vurgulayarak sözlerini tamamlamıştır. İkinci makalede Köymen, köy ile şehrin fonksiyonlarını birbirinden ayırmış ve Sanayi Devrimi’nden önce toprağa bağlı zirai üretim gibi sınaî üretimin de köyün fonksiyonlarından biri olduğunu söylemiştir. Bu noktada sınaî üretimin sınıfsal çatışmaların ve huzursuzlukların merkezi olan şehirlerle özdeş kabul edilmesine itiraz yöneltmiş ve bunun geçici bir durum olduğunu savunmuştur. Uygulamalı anlayışa dayalı üçüncü makalede Anıl; Denizli, Acıpayam Ovası ve Dalaman Çayı boyunca yaptığı bir araştırmadan yola çıkarak Güney Batı Anadolu’daki yaylacılık faaliyetlerini üçe ayırmıştır. Geniş sahalarda yapılan yaylacılık, küçük yaylacılık ve dağınık yerleşmenin hâkim olduğu bölgelerde yapılan yaylacılık olarak adlandırdığı her bir tipi iniş-çıkış zamanları, göç yolları, yaşam koşulları, barınma biçimleri ve ekonomik faaliyetler gibi kıstaslar üzerinden açıklamıştır. Köy sosyolojisine dair makalesinde Demirkan’ın da yerli çalışmaları Prens Sabahattin ile başlattığı görülmektedir. O, İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC)’nin baskılarından dolayı Science Sociale’in ‘içeride’ resmi muhitlere giremediğini ancak sınırlı bir aydın kitle tarafından yaşatıldığını ifade

²⁷ Burhan Anıl, “Güney Batı Anadolu’da Yaylacılık”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 28-32.

²⁸ Selahattin Demirkan, “Türkiye’de Köy Sosyolojisi ve Problemleri”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 33-39.

etmiştir. Mehmet Ali Şevki Sevündük'ün bu yolda yürüttüğü faaliyetlere ayrıntılı olarak yer vermiş ve Ülken'in düşünüşüne benzer bir biçimde, Türkiye'de yapılan köy monografilerinin sayısının binleri bulunduğunu ancak tecrübi sosyoloji metoduna uygunluklarının az olduğunu dile getirmiştir.

- *Hukuk*

Ali Fuad Gedik'in "Çocuk Mahkemeleri"²⁹, Hamide Topçuoğlu'nun "Hukukun Sosyolojisi"³⁰, Talat Gönensay'ın "İstikbalin Hukuku"³¹, Reşat Kaynar'ın "İçtimai Realite ve Medeni Kanunumuz"³² makaleleri bu başlık altında incelenmiştir. İlk makalede Gedik, çocuk mahkemelerinin Amerika ve Avrupa'da birer 'müşahede/gözlem' kurumu olarak işlev gördüğünü, suç işleyen bir çocuk yargılanırken bazı resmi görevlilerin de çocuğun ailesini soruşturduğunu aktarmıştır. Ona göre, toplumun en küçük birimini didik didik eden bu yaklaşım aile birliğinin dağılmasına yol açmakta ve çocuk yerleştirildiği kurumlarda yalnız bir hayat geçirmektedir. Bu bağlamda Gedik'in çocukların mahkemeye çıkarılmalarını suçu ortadan kaldıran bir unsur olarak görmediği söylenmelidir. İkinci makalede Topçuoğlu, hukukun sosyal boyutlarıyla 19. yüzyıldan önce ele alınmaya başlandığını ancak bu konudaki çalışmaların sosyolojinin ortaya çıkmasıyla bilimsel bir niteliğe kavuştuğunu belirtmiştir. İlerleyen satırlarda hukuku sosyolojik açıdan inceleyenlerin kusursuz bir teknik bilgiye ihtiyaç duymadıklarını söylemiş ve hukukçu ile sosyologu birbirinden ayırmıştır. Üçüncü

²⁹ Ali Fuad Gedik, "Çocuk Mahkemeleri", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 8-11.

³⁰ Hamide Topçuoğlu, "Hukukun Sosyolojisi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 17. Bu makalenin başlığı kapak kısmında "Hukuk Sosyolojisi" olarak geçmektedir.

³¹ Talat Gönensay, "İstikbalin Hukuku", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 20-24.

³² Reşat Kaynar, "İçtimai Realite ve Medeni Kanunumuz", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 28-30.

makalede Gönensay, geçmişin hukukunu yumruk kuvveti ve ‘mevcut’ hukuku ise bunun maskelenmiş biçimi olarak tanımlamıştır. Ona göre, insan toplu yaşamak yeteneğinde bir varlıktır ancak her birey kendine özgüdür. Yani bireyleri madden ve manen bir kalıp ya da bir ayarda kabul etmek mümkün değildir. Bu nedenle Gönensay gelecekteki hukukun ilk prensibinin eşitlik değil, denklik olması gerektiğini söylemiştir. İkinci prensip ise hakkın sahip olunan maddi güçle uyuyor olmasıdır. Örneğin, her şeyini kaybetmiş bir borçlunun durumu düzelene kadar borcunu ödememe hakkına sahip olduğunu düşünür. Üçüncü prensip ise hakkı bulmak için sürekli olarak kanun üretilmesinin gereksizliğidir. Bu yaklaşım ile her olayın birbirinden farklılık arz ettiği ancak hepsi için ayrı ayrı kanun üretilmeyeceği vurgulanmıştır. Gönensay bu prensiplerden yola çıkan bir hukukun insanlığın gelişmesinde ve insanın olgunlaşmasında önemli olacağını belirterek sözlerini tamamlamıştır. Dördüncü ve son makalede ise Kaynar, sosyal hayatın olduğu her yerde hukuki münasebetlerin de olduğunu ve bir toplumun ihtiyaç halinde diğerlerinden hukuk kaidesi alabileceğini söylemiştir. Nitekim 1926 yılında İsviçre’den alınan Medeni Kanunu bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Ancak her ülkede görülen örf ile kanunların çatışması olayı Türkiye’de de görülmüş ve kırsalda resmi olmayan evlilikler devam etmiştir. Kaynar, medeni kanun ile sosyal gerçeklik arasındaki bu uyumsuzluğu hukuk sosyolojisinin ortadan kaldıracağını belirtmiş ve köylerde yapılacak monografi ya da anket çalışmalarının sosyal bünyemize uygun bir hukuk düzeninin meydana getirilmesinde önemli olduğunu sözlerine eklemiştir.

- İktisat

Bu başlık altında, Z. F. Fındıkoğlu’nun “Gelir Vergisi”³³ ve H. Z. Ülken’in “Türkiye’de İş Göçleri”³⁴ olmak üzere toplam iki makale

³³ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Gelir Vergisi”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 18-21.

bulunmaktadır. Fındıkoğlu Fransa'ya yaptığı bir yolculuk sonucunda burada sosyolojinin değil, sosyolojilerin var olduğunu aktarmış ve pek çok alt daldan biri olarak iktisat sosyolojisinin ismini anmıştır. Ele aldığı konunun da bu alt disipline dâhil olduğunu söyleyerek Türkiye'deki mali sistemleri; Tanzimat'a kadar olan Osmanlı âleminin mali sistemi, Tanzimat ve Meşrutiyet devrinin mali sistemi, Cumhuriyet Devri Mali Sistemi olmak üzere üç başlık altında incelemiştir. Fındıkoğlu'nun her bir dđnemi maddeler halinde özetledikten sonra, 'mevcut' vergi adaletsizliğinin kaynağını I. Dünya Savaşı sonrası olarak ağıkladığı ve bu adaletsizliğin ortadan kaldırılması için uygulanan gelir vergisini masaya yatırdığı gör÷lmektedir. Ülken ise modern sosyal hayatın bir sonucu olarak ortaya çıkan iş göçlerinin Türkiye'deki izini sürm÷ř, bu konuda Fransız coğrafyacı Xavier de Planhol'un kaleme aldığı "Türkiye'de İş Göçleri" makalesinden yararlanmıştır. Söz konusu makalede 19. yüzyıl Osmanlısından itibaren birer cazibe merkezi haline gelen yerlerin isimleri, hangi mevsimde cazibe merkezi haline geldikleri ve misafir ettikleri dış nüfusun ne gibi ekonomik faaliyetlerde bulunduğu bilgisi mevcuttur. Ülken, Planhol'un çizdiği şemadan yola çıkararak yaşanan nüfus hareketlerinin örf ve adet farklılıklarını azalttığını ve sosyal uyumu arttırdığını söylemiştir. Mevsimlik göçlerin yanı sıra değindiği bir diğer konu da olumlu ve olumsuz yanlarıyla köylerden şehirlere doğru gerçekleşen kalıcı göçler olmuştur. Ülken hem mevsimlik hem de kalıcı göçlerin tüm dünyada var olduğunu ve coğrafyanın yanı sıra diğer sosyal bilim disiplinlerinin ama özellikle de sosyolojinin bu konu üzerine eğilmesi gerektiğini söylemiştir.

³⁴ Hilmi Ziya Ülken, "Türkiye'de İş Göçleri", *Sosyoloji Dünyası*", Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 19-25.

- Stratejik Konum

Burhan Anıl “Türkiye’nin Bugünkü Önemi”³⁵ başlıklı makalesinde, II. Dünya Savaşı’nın her milletin coğrafi varlığında yeni gelişmeler ortaya çıkardığını söylemiştir. Ancak ilk olarak toprak parçaları ile ulaşım imkânları arasındaki ilişkiyi ele aldığı görülmektedir: At ve arabanın yaygın olduğu dönemlerde ülkeler arasındaki ilişkiler komşular ile sınırlı olmuş, deniz taşıtlarının kullanımıyla kıyı ülkelerinin karşılıklı temasları yoğunlaşmış ve uçak uzak ülkeleri birbirine yakın kılmıştır. Bu bağlamda Anıl’a göre, II. Dünya Savaşı’nın ardından uçağın bir ulaşım aracı olarak yaygınlaşması ve dünya hava yollarının Türkiye üzerinden geçmesi ülkenin coğrafi varlığını daha da değerlendirmiştir. Dünya milletlerini mücadeleye sürükleyen petrole yakınlıkla da pekişen bu durum, Türkiye topraklarının dünyanın kilidi ve en büyük kalesi olmasını sağlamıştır.

- Türkiye ve Dünyada Sosyoloji Gündemi

Hilmi Ziya Ülken’in “1950 Zurich Milletlerarası Sosyoloji Kongresi”³⁶, yazarı belli olmayan “Türk Sosyoloji Cemiyeti I nci Kongresi”³⁷, A. R. K. kısaltmasıyla Ali Rıza Korap’ın “Milletlerarası XV nci Sosyoloji Kongresi (İstanbul, 11-17 Eylül 1952)”³⁸ ve

³⁵ Burhan Anıl, “Türkiye’nin Bugünkü Önemi”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 52-53.

³⁶ Hilmi Ziya Ülken, “1950 Zurich Milletlerarası Sosyoloji Kongresi”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 48-52. Bu makalenin başlığı kapak kısmında “Zurich Sosyoloji Kongresi” olarak geçmektedir.

³⁷ “Türk Sosyoloji Cemiyeti I nci Kongresi”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 53-58. Bu makalenin başlığı kapak kısmında “1950 Birinci Türk Sosyoloji Kongresi” olarak geçmektedir.

³⁸ Ali Rıza Korap, “Milletlerarası XV nci Sosyoloji Kongresi (İstanbul, 11-17 Eylül 1952)”, C. 1, S. 2, 1952, ss. 54-55.

“Sosyoloji Takvimi”³⁹ söz konusu gündemin içeriğini dolduran makalelerdir. Ülken, Zürih’teki organizasyonun 1949 yılında Oslo’da kurulan Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti’nin ilk kongresi olduğunu söylemiş ve üyelerin ileriye dönük olarak hâkimlere ve adliye memurlarına sosyoloji kursları açılması, bir İhtimai İlimler Ansiklopedisi çıkarılması, Dünya Üniversitesi’nin kurulması gibi tekliflerde bulduklarını aktarmıştır. Ülken’in kongre boyunca sunulan bildirimleri ise ‘Umumi Metodolojik Meseleler’, ‘Tatbiki Sosyoloji’, ‘Milli Karakterler ve Davranışlar Problemi’, ‘Milletlerarası Münasebetlerin Sosyolojik Manzaraları’ başlıkları altında kategorize ettiği görülmektedir. Zürih’teki ile aynı yıl İstanbul’da düzenlenen kongreye dair bilgi veren ikinci makalede; öncelikle idari işlerin görüşüldüğü, raporların okunduğu, yeni heyetin seçildiği ve sonrasında ise bildirimlerin sunulup tartışıldığı bilgisi mevcuttur. Ayrıca ilerleyen satırlarda cemiyetin kurulma sürecinin özetlendiği ve yürütülen faaliyetlerin ‘Memleket Dâhilinde ve Hariçte Avrupa’daki İlim Cemiyetleri İle Temaslarımız’ ve ‘Cemiyetimizin Diğer Faaliyetleri’ olarak ikiye ayrılıp detaylandırıldığı dikkati çekmektedir. Üçüncü makalede Korap, Türkiye’de düzenlenen ilk uluslararası kongrenin İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Konferans Salonu’nda gerçekleştirildiğini ve program akışında sosyoloji metotları, sosyoloji öğretimi, sosyoloji tarihi, tarih sosyolojisi, örfler ve değerler sosyolojisi, dil sosyolojisi, din sosyolojisi, hukuk sosyolojisi, iktisat sosyolojisi, sanat sosyolojisi, tecrübi sosyoloji... gibi alt disiplinlere yer verildiğini bildirmiştir. Taşdığı öneme rağmen basında kongreye ilgili yeteri kadar habere rastlanmaması ve yurt içi katılımın azlığı ise Korap’ın dile getirdiği iki olumsuzluk olmuştur. Aynı isim üçüncü sayıdan itibaren dünya ve Türkiye’deki sosyoloji gündemini aktaran “Sosyoloji Takvimi” köşesini de kaleme almıştır. Bu köşede aktardığı ilk haber, Ankara’da düzenlenen 5. Milli Eğitim Şurası ve şurada alınan kararlar

³⁹ Ali Rıza Korap, “Sosyoloji Takvimi”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 43-48.

olmuştur. Korap ikinci olarak İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirilen konferansları haberleştirmiş ve birbiriyle bağlantılı konferansların aynı tarih ve saate konmalarının yarattığı aksaklıklardan söz etmiştir. Her sayıda olması planlanan köşenin ömrü, derginin üçüncü sayıdan sonra çıkmaması nedeniyle bir sayı ile sınırlı kalmıştır.

- Sosyoloji Üzerine

Bu başlık altında H. Z. Ülken'in "Sosyolojinin Sınırları"⁴⁰ ve "Sociometry"⁴¹ ile Peyami Safa'nın "Polipsişizm ve Cemiyet"⁴² makalelerini ele almak mümkündür. Ülken ilk makalesine, bütün bilimlerde sınır meselesinin mühim bir yer tuttuğunu söyleyerek başlamıştır. Ancak ona göre, sosyal bilimlerde sınırları belirlemek en zordur ve bu nedenle pek çok sosyal bilim disiplini arasında sınır kavgası yaşanmaktadır. Ülken, mevcut kavgalarla ilgili özellikle sosyolojiyi adres göstermiş ve Auguste Comte, Herbert Spencer gibi isimlerin sergiledikleri 'sosyal bilimleri sosyoloji altında birleştirme' eğilimini emperyalizm olarak nitelendirmiştir. Bu konuda kendi fikri ise sosyolojinin kendine özel bir alanı olduğu ancak sosyal bilimlerin bütün konularını kapsamadığı yönündedir. Ülken ikinci makalesinde, sosyal olaylarla psikolojik olaylar arasında en başından itibaren var olan duvarı ortadan kaldırdığını düşündüğü sosyometriyi ele almıştır. Ona göre; Comte, Spencer, Tönnies ve Durkheim'in elinde sosyoloji hep yüksek ölçekte analizler anlamına gelmiştir. Ancak sosyometri ile canlı, kendiliğinden ve bireye daha yakın bir uygulamalı anlayış ortaya çıkmış ve okulda, kışlada, hastanede, sokakta, evde yaşanan gelişmelerin mahiyetini kavramak kolaylaşmıştır. Ülken sözlerini, sosyometrinin

⁴⁰ Hilmi Ziya Ülken, "Sosyolojinin Sınırları", *Sosyolojinin Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 38-43.

⁴¹ Hilmi Ziya Ülken, "Sociometry", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 13-15.

⁴² Peyami Safa, "Polipsişizm ve Cemiyet", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 5-7.

sahip olduğu bazı eksiklerin zaman içerisinde aşılabacağı saptamasıyla bitirmiştir. Üçüncü ve son makalede ise Safa, sosyolojinin bünyesinde ferdiyetçi ve cemiyetçi olmak üzere iki zıt anlayışın bulunduğunu söylemiştir. Bu anlayışların birbirine bakış açıları değişmedikçe sosyolojinin konusunun netleşmeyeceğini iddia eden Safa, düşüncelerini destekleyen örnekler sunmuştur. Söz konusu örneklerden biri, William Mackenzie'nin kamçılı deniz yosun hücreleri ile ilgili olarak söyledikleridir. Mackenzie, bu canlıların binlercesinin bir araya gelerek oluşturduğu ve volvox adı verilen kolonilerin belirli bir istikamete doğru gidip gelebildiklerini belirtmiştir. Çünkü hücreleri kontrol edecek merkezi sinir sistemi olmamasına karşın, her bir hücre arasında kusursuz bir bağ mevcuttur. Bu çerçevede en büyük organizma olarak kabul edilebilecek toplumu meydana getiren bireyler arasında da benzer bağların bulunduğunu söyleyen Safa, bireyi ya da toplumu göz ardı eden bakış açılarıyla sosyolojinin konusuna dair doğru bir sonuca varılamayacağını savunmuştur.

- Entelektüel

Rifat Necdet Evrimer'in "Hayat Meş'alesi"⁴³ ve "Bahtsız Dünya Mimarları"⁴⁴, Bedi Şehsuvaroğlu'nun "İsmail Fenni Efendi"⁴⁵, Hilmi Ziya Ülken'in "Osmanlı Tarihinde ve Bugün İçtimai Metabolizma Hadisesine Dair Notlar"⁴⁶, Ali Rıza Korap'ın "YanlıŞ Bir Mukayese ve

⁴³ Rifat Necdet Evrimer, "Hayat Meş'alesi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, s. 25.

⁴⁴ Rifat Necdet Evrimer, "Bahtsız Dünya Mimarları", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 26-27.

⁴⁵ Bedi Şehsuvaroğlu, "İsmail Fenni Efendi", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, S. 38.

⁴⁶ Hilmi Ziya Ülken, "Osmanlı Tarihinde ve Bugün İçtimai Metabolizma Hadisesine Dair Notlar", *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 39-42. Bu makalenin başlığı kapak kısmında "Osmanlı Tarihinde ve Bugün İçtimai Metabolizma" olarak geçmektedir.

Bir Teklif⁴⁷ makaleleri bu başlığı oluşturmaktadır. Evrimer ilk makalesinde, ileri toplumlardaki bireylerin kendilerine güvenen ve hayata yön verme gücünü muhafaza eden bir karaktere sahip olduklarını söylemiştir. Böyle bir insan malzemesinin varlığı ilim, fen, felsefe ve sanat alanlarında önemli aşamalar kaydedilmesini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla ona göre, ileri toplumlarda entelektüel olarak nitelendirilebilecek nüfus fazladır ve bu nüfus temsil ettiği bireysel ve toplumsal değerlerle geleceğin teminatıdır. Evrimer ikinci makalesine, “Nietzsche’nin üstün insan dediği büyük adamlar, büyük mustarıpler ve bahtsız dünya mimarlarıdır.” diyerek başlamış ve Nietzsche’nin yanı sıra Hönderlin, Dostoyevski, Kleist, Stendal, Balzac, Dickens’ı bu tanımlama kapsamında anmıştır. Onların yalnızlık içinde yaşayarak dünyanın gözlerini hayret ve hayranlıkla kamaştıran şaheserler yarattıklarını söylemeyi de ihmal etmemiştir. İlerleyen satırlarda Evrimer, Hönderlin ve Dostoyevski’nin hayatlarını detaylı olarak anlatmış ve sanatsal üretimleri ile çektikleri acıları harmanlayarak kendi ‘üstün insan’ tanımlamasını pekiştirmiştir. Üçüncü makalede Şehsuvaroğlu, 1855-1946 yılları arasında yaşamış ve yerli düşünce tarihinin değerli simalarından biri olduğunu düşündüğü İsmail Fenni Efendi’yi tanıtmıştır. Doğduğu yer ile yetiştiği çevrenin yanı sıra, onun felsefe, müzik ve edebiyat alanlarında yaptığı çalışmalara değinmiştir. İtalyan sosyolog Vilfredo Pareto’nun görüşlerinin yer aldığı dördüncü makalede Ülken, ‘güzidelerin dolanımı/seçkinlerin dolaşımı’ teorisine dayanan uygulamalı çalışmaların Türkiye’de de yapılması gerektiğini yazmıştır. Nasıl ki bir organizmada eskiyen hücrelerin yerine yenilerinin geçmesiyle sürekli bir hareket ve canlanma sağlanıyorsa aşağı tabakalardan yukarı tabakalara doğru oluşan nüfus hareketiyle de toplumda tazelenme sağlanmaktadır. Bunun nedeni yukarı tabakaların aşağı tabakalar kadar hızlı çoğalmaması, hatta pek çok sebepten dolayı azalma eğilimi göstermesidir. İleri bir kültür seviyesine sahip ve

⁴⁷ Ali Rıza Korap, “Yanlış bir Mukayese ve Bir Teklif”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 45-46.

toplumu yöneten bu tabakalar azaldıkça oluşan boşluk, yukarı yönlü nüfus hareketi ile dolmaktadır. Ancak Pareto'nun teorisine göre her toplumun tarihinde gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık devreleri bulunmaktadır. Nitekim bir süre sonra aşağı tabakalarda görülmeye başlanan zayıflama dışarıdan bir nüfusla desteklenmezse o toplumun olgunluktan ihtiyarlık devresine geçmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda Ülken, millileşme ile Türkiye'de yeni bir yapısal yükselişin doğduğunu ve imparatorluk bünyesinde tıkanan seçkin dolaşımının milli bünyede tazelenerek devam ettiğini söylemiştir. SSCB'den ABD'ye göç etmiş bir sosyolog olan Pitirim Sorokin'in eleştirildiği beşinci ve son makalede Korap; bilimsel aklın ilk şartının başka etkilerden, gizli niyetlerden, peşin hükümlerden uzak kalmak olduğunu belirtmiştir. Tarafsızlık prensibine uymamanın cezası ise dünyaca tanınmış bir bilim adamı bile olursa maskaraya dönmektir ve Sorokin bu konudaki cezalılarından biridir. Korap'a göre Sorokin'in yaptığı metodolojik hata, toplumları şimdiki ve maddi benzerlikleriyle ölçmek ve tarihi gelişimlerinden bağımsız ele almaktır. Oysa toplumların küçüklük ya da büyüklüklerini sahip oldukları nüfus, iklim benzerliği ya da idare tarzlarının yakınlığı ile ölçmek hatalıdır. Yanı sıra kendilerine özgü tarafları belirlediği için tarihi gelişimlerini dikkate almamak da benzer sonuçlar doğurmaktadır. Korap yaptığı saptamalarla sözü Sorokin'in dillendirdiği teklife getirmiş ve bütün dünya milletlerini iki devletin otoritesine teslim etmenin özgürlük değil, esaret olduğunu söylemiştir. Ona göre, her milletin kendi maddi bünyesi ve manevi hüviyeti içinde özgür ve bağımsız yaşaması prensibi ile bu yeni çifte imparatorluk teklifi bağdaşmamaktadır.

- Eser Değerlendirme

Bu başlıkta S. Birsal, Evinç Unaran ve Ziya Somar imzasını taşıyan “Yeni Sosyoloji Neşriyatı”⁴⁸, Selmin Evrim’in “Birkaç Kitap”⁴⁹ ve Ali Rıza Korap’ın “Tarihi Maddeciliğe Reddiye”⁵⁰ yazıları bulunmaktadır. İlkinde Birsal, Mahmut Makal’ın Bizim Köy ve Muhtar Körükçü’nün Köyden Haber kitapları ile ilgili bilgi vermiş, Unaran sosyometri ve psikometrinin verilerinden yararlanarak C. M. Fleming ve Kogan Paul tarafından kaleme alınan Adolescence/Gençlik kitabını değerlendirmiştir. Eserde bireyin sadece içgüdüleriyle değil, bütün psikolojik ihtiyaçları, zekâsı, yetenekleri, sosyal ilişkileri ile incelendiğini aktarmıştır. Somar ise biri sosyal, diğeri felsefi bağlarıyla insanı çözümleyen, sonuncusu da sosyolojiye giriş mahiyetinde üç kitap tanıtmıştır. İkinci yazıda Evrim’in sırasıyla demografyaya odaklanan, Amerikan Anayasasının temellerini sorgulayan, bir toplumun nasıl incelenmesi gerektiğini tartışan, Batı uygarlık dairesindeki ülkelerin farklılıkları ve ortaklıklarını masaya yatıran dört kitap üzerinde durduğu görülmektedir. “Tarihi Maddeciliğe Reddiye”de ise Korap, bu yaklaşımın Batı’da en başından itibaren olduğunu ancak siyasi boyutunun II. Dünya Savaşı’nın ardından ortaya çıktığını söylemiştir. Türkiye’de tarihi materyalizme yönelik eleştirilerin ‘yeni’ yapılmaya başlandığını belirttikten sonra, bu konuda H. Z. Ülken’in yazdığı *Tarihi Maddeciliğe Reddiye* kitabından övgüyle söz etmiştir.

Daha önce de ifade edildiği gibi ilk sayıda 13, ikinci sayıda 18 ve üçüncü sayıda 11 olmak üzere dergide toplam 42 yazı bulunmaktadır. Bu yazılar hem teknik açıdan daha elverişli hem de

⁴⁸ S. Birsal, Evinç Unaran, Ziya Somar, “Yeni Sosyoloji Neşriyatı”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, 1951, ss. 59-61. Bu makalenin başlığı kapak kısmında “Bizde ve Garpte Sosyoloji Kitapları” olarak geçmektedir.

⁴⁹ Selmin Evrim, “Birkaç Kitap”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, 1952, ss. 50-51.

⁵⁰ Ali Rıza Korap, “Tarihi Maddeciliğe Reddiye”, *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 3, 1953, ss. 40-42.

dergiye dair fikir yürütmede daha uygun olduğu için 12 başlık altında kategorize edilmiştir. Her bir başlıkla ilgili dağılıma bakıldığında; **4 Kültür ve Sanat**, **3 Dil ve İletişim**, **5 Din, Ahlak ve Laiklik**, **4 Eğitim**, **4 Kırsal ve Şehir**, **4 Hukuk**, **2 İktisat**, **1 Stratejik Konum**, **4 Türkiye ve Dünyada Sosyoloji Gündemi**, **3 Sosyoloji Üzerine**, **5 Entelektüel**, **3 Eser Değerlendirme** yazısı olduğu görülmektedir. *Kültür ve Sanat*'ta teorik sorgulamaların yapıldığı ve Türkiye'nin ilgili alanlardaki durumunun değerlendirildiği dikkati çekmektedir. Söz konusu değerlendirmelerin bir kısmı Türkiye'nin yetersizliğinden, diğer kısmı ise zenginliğinden bahsetmiştir. *Dil ve İletişim*'deki makaleler, birbiriyle iç içe geçen her iki unsurun toplumsal alandaki işlevlerini yorumladığı gibi, sosyoloji disiplininin sağladığı uygulamalı imkânlarla Türkiye'yi analiz etmiş ya da etme amacında olmuştur. *Din, Ahlak ve Laiklik* başlığı her üç konunun toplumsal kökenine ve işlevine dair genelgeçer düşüncelerin dillendirilmesine, ayrıca 'güncel' yansımaları ile ilgili 'içeride' oluşan fikri tutumların ortaya konmasına imkân tanımıştır. *Eğitim*, ilköğretimden yükseköğretim aşamasına Batı'daki modellerin masaya yatırıldığı ve Türkiye açısından 'olan'ın eleştirildiği, 'olması gereken'in ise seslendirildiği bir başlıktır. *Kırsal ve Şehir*'de daha çok birincisine yoğunlaşıldığı ve Türkiye kırsalının ekonomik faaliyetleri yanında, sosyolojik birikimi ile de ele alındığı görülmektedir. Söz konusu birikime dair ortak kanaat, eksikleri nedeniyle yerli köy sosyolojisinin istenilen bilimsellikten uzak olduğudur. *Hukuk*, ideal kuralların ne olduğu üzerine teorik bir tartışma ile geleceği, Türk hukuk sisteminde dikkat çekilen aksaklıklar ile 'bugünü' içeren bir vizyon sergilemektedir. *İktisat* başlığında Osmanlıdan itibaren sahip olunan mali sistemin dönemlere göre farklılaşan özelliklerine yer verildiği gibi, orta ya da uzun vadeli gelişmelerin şekillendirdiği ekonomik tablo üzerinde durulmuştur. *Stratejik Konum*, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yeni dünyaya ve bu dünya içerisinde Türkiye'nin sahip olduğu öneme karşılık gelmektedir. *Türkiye ve Dünyada Sosyoloji Gündemi*, Türkiye dâhil dünyanın farklı coğrafyalarında sosyoloji adına düzenlenen organizasyonların ve bu organizasyonlarda gerçekleştirilen

faaliyetlerin fotoğrafını çekmektedir. *Sosyoloji Üzerine*'de bünyesindeki tartışmalar, ürettiği uygulamalı anlayışlar ve diğer disiplinlerle ilişkileri bağlamında sosyoloji merkezdedir. *Entelektüel*, bu kimliğe sahip yerli-yabancı pek çok ismin yetiştikleri çevre ve yaptıkları üretimle ele alındığı, toplumların devamlılığında üstlendikleri işlevlerin ise Türk toplumu özelinde detaylandırıldığı bir başlık olmuştur. Son olarak *Eser Değerlendirme*, 'içeride' ve 'dışarıda' yeni çıkan kitapların okuyuculara tanıtıldığı bir kapsama sahiptir. 12 başlık altında sunulan tüm birikim genel olarak değerlendirildiğinde, *Sosyoloji Dünyası*'nın teorik bilgi yanında -TSC'nin Science Sociale'e dair hassasiyetleriyle örtüşür bir biçimde- toplumdaki canlı akışa, yani uygulamalı çalışmalara da yer ayırdığı görülmektedir. Bazı yazılarda iki anlayış bir arada kullanılarak önce teorik bir çerçeve çizilmiş, ardından söz konusu çerçeve üzerine bunu pekiştiren malzeme bina edilmiştir. Ayrıca tarihi bilgi ile 'güncel' gelişmelerin yan yana verildiği örnekler olduğu gibi, ikisinden birine odaklanan örneklerin de mevcudiyeti dikkat çekmektedir. Geçmiş ve 'bugünün' birlikte harmanlandığı yazılarda çoğunlukla ya herhangi bir konuda dönemler içerisinde yaşanan değişimin aktarılması ya da geçmişteki kökleriyle bir sorunun detaylı olarak kavranması amaçlanmıştır. Belirtilmesi gereken bir başka nokta da teorik ya da uygulamalı, tarihi ya da güncel olup olmamalarından bağımsız, yazıların hemen tamamının ele aldıkları konuyu Türkiye ile ilişkilendirmeleridir. Bu açıdan *Sosyoloji Dünyası*, yayımlandığı üç sene boyunca dünyanın farklı coğrafyalarına ait pek çok detaya yer vermiş ama en çok Türkiye'yi işlemiştir.

Sonuç

Temmuz 1953'te üçüncü sayısı yayımlanan *Sosyoloji Dünyası*, bu sayıda belirtilenin aksine bir daha çıkmamıştır. Veda edilmemesi, çıkarmama kararından ziyade çıkaramama durumunu imlemektedir. Eldeki malzemenin sınırlılığı, söz konusu durumun nedenlerine dair kesin bir bilgi sunmaya engel teşkil etse de dergi ve çalışanları, okuyucular ve TSC üzerinden fikir yürütmek mümkündür. Dergi ve

çalışanları başlığına odaklanıldığında, birinci sayıda neşir faaliyetlerinin nasıl yürütüleceği ile ilgili tartışmaların özetlendiğini, üçüncü sayıda ise basım işlerinin masraflı olduğunun dile getirildiğini hatırlamak gerekmektedir. Hem zamansal hem de anlamsal olarak birbirini tamamlayan iki aktarım, derginin maddi sorunlarına bir türlü çözüm üretilemediğinin ifadesi gibidir. Bu çözümsüzlüğün TSC üyelerinin dergi ile ilgili sorumluluklarını ağırlaştırdığını, onlara hem maddi hem de -harcadıkları zaman ve çaba açısından- manevi bir külfet getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim üçüncü sayıda, bilimsel bir dergi çıkarmanın yorucu ve güçlüklerle dolu olduğunun belirtilmesi maddi ve manevi külfetin varlığını doğrular niteliktedir. Nedenler sorgulamasının ikinci başlığında, mevcut olumsuzluklardan etkilenen ve bu olumsuzlukları pekiştiren okuyucular vardır. Onlar derginin son sayısında, gittikçe artan ilgileriyle mevcut mali sorunları çözecek kitle olarak tanımlanmışlardır. Ancak aynı yazıda, derginin aylar sonra çıkmasının okuyucu ilgisini soğutmuş olabileceğinden de bahsedilmektedir ki, ikinci ve üçüncü sayı arasında 9 aylık ara vardır. Bu bağlamda dergi sayılarının belirtilen sıklıkta yayımlanmaması okur ilgisinin azalmasını, okur ilgisinin azalması ise mali sorunların ağırlaşmasını tetiklemiştir, demek gerçeğe aykırı değildir. Nedenlere dair sorgulamanın üçüncü başlığında, Sosyoloji Dünyası'nın bağlı olduğu TSC bulunmaktadır. Cemiyet 1949-1950 arasındaki konferans serisi dışında, 1950'de Birinci Kongre'yi ve 1957'de İlmi Kongre'yi düzenlemiştir. Ayrıca XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nin 1952'de İstanbul'da gerçekleştirilmesine ön ayak olmuştur. Anılan detaylar faal bir yapının varlığına işaret etse de TSC'nin 1957'den sonra başka bir organizasyona imza attığı bilgisi mevcut değildir. “Türkiye’de Sosyoloji Kongreleri Üstüne Notlar” başlıklı makalesinde Recep Ertürk ise cemiyetin herhangi bir etkinliğine rastlamanın 1958 yılından sonra güçleştiğini söyler (2001: 181). Bunun nedeni, Türk Sosyoloji Cemiyeti Yayınları'na kayıtlı son kitabın 1958 yılında çıkmasıdır.⁵¹ Yani bir daha

⁵¹ Bu kitap, Selmin Evrim'in P. Maucorps'tan çevirdiği *Sosyal Hareketlerin*

düzenlenmeyen toplantılara, sonlanan neşir faaliyetleri eklenmiştir. Farklı alanlara yayılan canlılığının sönmesi ile TSC'nin adı 1960 sonrasında hiç duyulmamıştır. Bu durum, TSC ve Sosyoloji Dünyası'nda önemli sorumluluklar üstlenen Hilmi Ziya Ülken'in 27 Mayıs İhtilali sonrasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü'ndeki görevini bırakmak zorunda kalmasından ve buraya bir daha dönmeyip çalışmalarını Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde devam ettirmesinden bağımsız ele alınmamalıdır. En nihayetinde cemiyetin gittikçe sessizliğe gömülmesi, başından beri var olan 'verilmiş konferansların, yapılmış tebliğlerin ve münakaşaların kaybolmaması için bir derginin çıkarılması gerektiği' fikrini anlamsızlaştırmış görünmektedir. TSC'nin son kongresini 1957'de düzenlemesine karşın derginin yayın hayatının 1953'te sonlanması ise 'erken final'de tek başına cemiyet faaliyetlerinin seyrekleşmesinin değil, basım ve satış aşamalarında yaşanan problemlerin de belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin resmi dergisi Sosyoloji Dünyası, 'erken final' nedeniyle sınırlı bir yazı yekûnuna ancak geniş bir konu yelpazesine sahiptir. 42 yazı teorik ya da uygulamalı, tarihi ya da güncel ve yahut karma yapısıyla dönem okuyucularını pek çok alanda bilgilendirmiş, onlara bir farkındalık kazandırmıştır. 'İçindekiler' bahsinde değinilen -bir tercüme hariç- her metin yerli isimler tarafından yazılmış ve ilgili metinlerde sarf edilen sözler doğrudan ya da değil büyük oranda Türkiye'yi seslendirmiştir. Bu konuda altı çizilmesi gereken detay ise Türkiye'nin sosyolojik bir bakış açısıyla ele alındığıdır. Dolayısıyla derginin, okuyucuları üzerinde 'ilmi' bir bilinç yaratma amacıyla olduğu savunulabilir. Tarihi, güncel, metodolojik ve uygulamalı boyutlarıyla 'içerideki' ve 'dışarıdaki' sosyoloji birikimini aktarmayı ihmal etmemesini de söz konusu amaçtan ayrı düşünmemek gerekir: Okuyucuların disipline dair doğrudan bir düşünüş sergileyerek

Psikolojisi' dir.

sosyolojik bir bakış açısı geliştirmelerine imkân tanınmıştır. Bütün bunlardan hareketle Sosyoloji Dünyası'nın istenilen sıklıkta çıkmaması ve uzun soluklu olmaması gibi dezavantajlarına rağmen pür sosyolojik bir duruş sergilediğini ve alandaki dergicilik faaliyetlerinde silinmeyen bir iz bıraktığını söylemek mümkündür.

Kaynaklar

Ertürk, Recep (2001). "Türkiye'de Sosyoloji Kongreleri Üstüne Notlar". *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. Nihat Nirun'a Armağan*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. 175-185.

Gulbenkian Komisyonu (1996). *Sosyal Bilimleri Açın*. Çev: Şirin Tekeli, İstanbul: Metis Yayınları.

Kaçmazoğlu, Hacı Bayram (2013). "Türkiye'de Sosyoloji Çalışmaları: 1950-1960 Dönemi". *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Doğu Kitabevi, İstanbul, s. 93-137.

Korap, Ali Rıza (1952). "Milletlerarası XV nc. Sosyoloji Kongresi (İstanbul, 11-17 Eylül 1952)". *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 2, s. 54-55.

----- (1953). "Sosyoloji Takvimi". *Sosyoloji Dünyası*, Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 3, S. 3, s. 43-48.

Parin, Suvat (2006). "XV. Milletlerarası Sosyoloji Kongresi Üzerine Notlar". *İ.Ü.E.F. Sosyoloji Dergisi*, C. 3, S. 12, s. 151-161.

Sosyoloji Dünyası (1951). "Maksad". Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, s. 3.

Sosyoloji Dünyası (1951). "Türk Sosyoloji Cemiyeti I nci Kongresi". Türk Sosyoloji Cemiyeti, C. 1, S. 1, s. 53-58.

Türk Sosyoloji Cemiyeti İlmî Kongre Tebliğleri (1957). İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Ülken, Hilmi Ziya (1950). “Türk Sosyoloji Cemiyeti (1949)”. *İ.Ü.E.F. Sosyoloji Dergisi*, İ.Ü.E.F. Yayınları, S. 6, s. 137-138.

----- (1950). “Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi”. *İ.Ü.E.F. Sosyoloji Dergisi*, İ.Ü.E.F. Yayınları, S. 6, s. 138-139.

EXTENDED ABSTRACT

The new world which emerged after 1945 led to some radical structural changes in social sciences, and sociology in particular. The methodological consequence of the above mentioned changes has been the idea of practical approach which was born in the United States of America, while the institutional consequence of the changes has been the foundation of the International Sociological Association. Launched after a congress which was held in September 1949 in Oslo, and aiming to bring all the countries in the world together through sociology, the association penetrated "inside" by the foundation of Turkish Sociological Association (TSA) in December of the same year. TSA defined its goals as follows: to organize dispersed studies, to bring people who work on sociology together, to compose a sociology dictionary, to issue journals, to provide regular notifications and conferences, and to systemize the research done in the country. In accordance with the idea that issuing a journal was of top priority to ensure that the notes in notifications and conferences did not get lost, the journal 'Sosyoloji Dünyası' (World of Sociology) published its first issue one and a half year later following the foundation of the association.

Although the journal 'Sosyoloji Dünyası' announced in its first issues that it would be published ten times a year, it was published three times in total during July 1951 and July 1953 corresponding to only one issue in a year. The reasons for the barrenness were insufficient budget which was also reflected within the pages, little support from the readers, and diminishing activities of TSA. Those inconveniences in return limited the lifespan of the journal 'Sosyoloji Dünyası'. Nevertheless, thanks to the moral and material support from many TSA members such as Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal, Cahit Tanyol, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, the journal made many permanent contributions to accumulation of sociology in the country by vitalizing the sociological atmosphere.

The journal 'Sosyoloji Dünyası' had 13 articles in its first issue which was published in July 1951, 18 articles in the second issue published in October 1952, and 11 articles in the last issue published in July 1953, corresponding to 42 articles in total. In this study, those articles are not only statistically presented but also the contents of those articles are handled by grouping them under 12 separate subjects in order to have a deeper understanding of the position that the journal had in the sociological community. These titles are as follows: Culture and Art; Language and Communication; Religion, Ethics, and Secularism; Education; Countryside and City; Law; Economics; Strategic Location; Sociological Agenda in Turkey and in the World; On Sociology; Intellectual; Analyzing Books on Sociology. Almost all of the 42 articles whose contents were whether theoretical or practical, historical or contemporary or both, remembered to touch on Turkey. In that direction, Turkey in

the early 1950s and before 1950s was reflected in the pages of the journal with a sociological perspective. It can be clearly seen that there was an effort to transmit the local and foreign sociological accumulation to the readers in order to impose the above mentioned perspective to them. All of those properties of the journal 'Sosyoloji Dünyası' made it one of the few sociological journals which aimed to create awareness about sociology.